

هراس از شفافیت؟

یکی از پژوهش‌های بنیادین آمارتیا سن (برنده نوبل اقتصاد در سال ۱۹۹۸) پژوهشی تطبیقی است از وقوع قحطی گسترده در چین و هند. او این پرسش را بررسی می‌کند که چرا قحطی اوایل دهه ۱۹۶۰ در چین میلیون‌ها نفر را به کام مرگ کشید (برآوردها بین ۳۵ تا ۴۵ میلیون نفر)، اما در همان بازه زمانی قحطی در هند تلفات انسانی بسیار کمتری داشت؛ به‌رغم آنکه هم شدت قحطی در هند شدیدتر بود و هم هند کشور فقیرتری؟

هراس از شفافیت؟

رضا امیدی

یکی از پژوهش‌های بنیادین آمارتیا سن (برنده نوبل اقتصاد در سال ۱۹۹۸) پژوهشی تطبیقی است از وقوع قحطی گسترده در چین و هند. او این پرسش را بررسی می‌کند که چرا قحطی اوایل دهه ۱۹۶۰ در چین میلیون‌ها نفر را به کام مرگ کشید (برآوردها بین ۳۵ تا ۴۵ میلیون نفر)، اما در همان بازه زمانی قحطی در هند تلفات انسانی بسیار کمتری داشت؛ به‌رغم آنکه هم شدت قحطی در هند شدیدتر بود و هم هند کشور فقیرتری؟

او مهم‌ترین علت این تفاوت را وضعیت سیاسی و نهادی دو کشور می‌داند و نشان می‌دهد که چگونه پنهان‌کاری چین در جریان قحطی موجب می‌شود تا جامعه در مقابل آن کاملاً ناپایدار شود و مقاومت خود را از دست دهد، و در هند جریان آزادتر اطلاعات قابلیت‌های اجتماعی و سیاسی را برای مواجهه با قحطی ارتقا دهد. بر همین اساس آمارتیا سن در رویکرد خود، «قابلیت» را معادل آزادی‌های اساسی می‌داند و «تضمین شفافیت» را در کنار آزادی‌های سیاسی، فرصت‌های اجتماعی، و تأمین حمایت‌های اجتماعی یکی از گونه‌های ابزاری مهم آزادی می‌داند. تضمین شفافیت ابزاری است برای ارتقای سطح اعتماد در کنش‌های متقابل اجتماعی و مواجهه مؤثر با مسائل جمعی.

حالا، ۶۰ سال پس از قحطی و حدود ۳۰ سال پس از مطالعه آمارتیا سن به نظر می‌رسد هنوز برخی کشورها پنهان‌کاری را بر شفافیت ارجحیت می‌دهند. اگر آن زمان تحت هژمونی و کاریزمای مائو، حزب کمونیست راه پنهان‌کاری در پیش گرفت، حال ژئوپولینگ به دلیل نگرانی بابت ازدست رفتن فرصت‌های اقتصادی در اقتصاد جهانی شده چین به ویژه در دوره جنگ تعرفه‌ها با آمریکا، همان راه را در پیش می‌گیرد. در آمریکا نیز نمایندگان کنگره یقه دولت را به دلیل پنهان‌کاری و عدم شفافیت و غفلت در مواجهه با کرونا گرفته‌اند. در ایران نیز مسئله کرونا مثل بسیاری از مسائل جزئی‌تر تا زمان رسیدن به مرز بحران پنهان‌نگه داشته می‌شود.

«شفافیت» در چنین شرایطی از ابزارهای مهم تاب‌آوری و پایداری اجتماعی است. نهادهای قضایی و امنیتی در شرایط موجود باید تضمین شفافیت را در دستور کار قرار دهند و راه‌گرددش آزاد اطلاعات در رسانه‌های رسمی و شبکه‌های اجتماعی را باز بگذارند. شفافیت می‌تواند قابلیت‌های جامعه را در مواجهه با بحران ارتقاء دهد. تجربه اعتراضات آبان ماه چه از پنهان‌کاری پیش از اجرای طرح افزایش قیمت بنزین و چه از تلفات انسانی اعتراضات پس از آن، پیش‌روی ما است. بر تکرار این تجربه اصرار نکنید.